

Forord - Velkommen til Letland

Af Rikke Helms

(tidligere institutleder for Det Danske Kulturinstitut i Baltikum, 1990-2003)

I 2018 skrev Mads Michael Hastrup Nilsson en stor bog: "Estland Før og Nu" med forord af Uffe Ellemann-Jensen. Forordet slutter med denne sætning: "Denne bog er en perle for den, der ønsker at opleve Estland – og lære noget nyt om den nabo, hvis eksistens vi alt for længe havde glemt."

Nu har forfatteren skabt en lignende bog om Letland. Her får man hele Letlands lange krigshistorie samlet i én beskrivelse på dansk.

LATVIJA, LETLAND er et yndigt land med næsten 500 km af de fineste sandstrande langs Østersøen, med skove og frodig dyrket og vild natur, med floder og søer, gamle middelalderborge og mindre byer og godser spredt over landet og med Riga som metropolen med et rigt kulturliv, Det er det midterste af de tre små baltiske lande, der for bare lidt over 30 år siden for de fleste danskere var gået i glemmebogen og næsten kun kendtes som en remse: Estland, Letland, Litauen, uden at vi rigtigt kunne placere hovedstæderne Tallinn, Riga, Vilnius. Eksotiske navne, noget med Sovjetunionen, noget med Østersøen... ikke meget mere.

I slutningen af 80'erne og begyndelsen af 90'erne forandredes grænserne i Europa. Siden da er de små lande - ved Sovjetunionens sammenbrud i 1991, ved landenes genvundne selvstændighed i 1991 og optagelse i EU og NATO i 2004 - igen kommet til vort kendskab. De er igen blevet vores nære naboer, vores venner, og mange danske har også knyttet familiebånd tværs over Østersøen. Der har lige siden selvstændigheden været flere daglige flyforbindelser mellem København og de tre hovedstæder, og trafikken er livlig.

Letterne har gjort en imponerende indsats for at få det nedslidte land på fode efter sovjettiden og blive en del af Europa. Og det er lykkedes, dog ikke uden op- og nedture undervejs.

Den 23. august 1989, på 50-årsdagen for Molotov-Ribbentrop-pagten, (den hemmelige tillægsparagraf til Ikke-angrebepagten mellem Nazityskland og Sovjetunionen, hvor Hitler og Stalin delte Østeuropa imellem sig) tog ca. 2 millioner estere, letter og litauere hinanden i hænderne og dannede en 600 km lang levende menneskekæde fra Tallinn i nord over Riga til Vilnius i syd, hvor de med blomster, lys og sange bad om FRIHED for deres lande.

Billeder fra denne helt enestående demonstration gik kloden rundt og gjorde Den Syngende Revolution til genstand for verdens sympati og støtte.

Det blev mit livs privilegium at komme til Riga i juni 1990 for at etablere og lede Det Danske Kulturinstituts afdelinger i de tre daværende sovjetrepublikker helt frem til 2003, året før deres endelige optagelse i Nato og EU i 2004. Det Danske Kulturinstituts tre afdelinger i Estland, Letland og Litauen blev muliggjort dels ved Uffe Ellemann-Jensens utrættelige støtte til genetablering af de baltiske landes selvstændighed og hans oprettelse af Demokrati-fonden og dels af redaktør Herbert Pundiks landsdækkende pengeindsamling gennem en et-år-lang oplysningskampagne i Dagbladet Politiken i 1989 om de tre små glemte nabolande og deres kamp for at genoprette deres tabte første frihed fra 1918-1940.

Danmark havde som de fleste vestlige lande anerkendt landenes selvstændighed i 1921, men havde aldrig anerkendt annekteringen af dem i Sovjetunionen.

Kulturinstituttet blev således den første udenlandske ikke-officielle institution, der umiddelbart efter de tre landes selvstændighedserklæringer i foråret 1990, men inden den internationale anerkendelse efter augustkuppet i 1991, kunne etablere sig i de tre lande og give dem, hvad vi kaldte "en politisk støtte i kulturel indpakning". Af letterne blev Kulturinstituttet i de første år betragtet som en foreløbig ambassade, hvilket for Danmark og for mig som leder af Instituttet gennem alle mine 13 år i embedet betød en kolossal opbakning fra alle ministerielle og statslige uddannelses-og kulturinstitutioner. Og ikke mindst fra det lettiske folk!

Jeg oplevede og bevidnede på helt tæt hold mange af de dramatiske og emotionelle begivenheder i Baltikums frihedskamp i de 13 år, jeg boede og arbejdede der..

1. de store sangfestivaler i 1990, da de tre lande individuelt havde stemt sig ud af USSR, og hvor de for første gang siden annekteringen i Sovjetunionen vovede at synge hidtil forbudte egne nationale sange,
2. det store chok i januar 1991, "barrikadetiden", da sovjetiske tanks rullede ind i landene med OMON-soldater "de sorte baretter", der dræbte hhv. 13 litauere og 9 letter blandt de syngende, ubevæbnede demonstranter,
3. augustkuppet i 1991, der uventet førte til den længe eftertragtede frihed,
4. den internationale anerkendelse og
5. det lange seje træk for at leve op til kravene om medlemskabet af Nato og EU.

Det var en dybt bevægende tid, hvor jeg i bogstaveligste forstand lærte at forstå betydningen af linjerne i vores egen nationalsang: "Kæmp for alt, hvad du har kært. Dø, om så det gælder..." Samtidig lærte jeg, hvordan dybe og langvarige traditioner inden for kunst og kultur -fra folkekultur til finkultur- kan være med til at binde en nation sammen, og hvorfor det netop blev disse tre små lande, der på dette kulturgrundlag kunne stå skulder ved skulder og gennemføre Den Syngende Revolution.

Det var en tid, som vi i min generation har gennemlevet og husker, men som allerede for generationen under 30 år er blevet historie.

Dog er disse sidste 30 år jo kun en ganske lille del af landets århundredelange, blodige og tragiske vej til at kunne kalde sig et frit land. Letland har, sammen med Estland (og fra slutningen af 17-hundredetallet også Litauen) delt det ulykkelige skæbnefællesskab at være bestandig kasterbold for stormagter, der ønskede kontrollen over adgangen til Østersøen.

Alle disse mange historiske, blodige og omkalfatrerende politisk bestemte begivenheder er i denne bog beskrevet mere detaljeret og

fyldestgørende, end jeg før har set det gjort på dansk. Bogen er skrevet for den læser, der har historie som sin hovedinteresse, for her er en samlet fremstilling af hele krigshistorien fra middelalderen til vores tid.

De tyske (og danske) Korsridderes erobringstogter, Den Livlandske Ordensstat med utallige interne stridigheder, Reformationen og fornyet indre splittelse, Ordensstatens opløsning og Ivan den Grusomes forgæves forsøg på at få russisk adgang til Østersøen, "Den Gode Svenskertid", Den store Nordiske Krig med Peter d. Stores erobringer af Estland og Letland, Den nationale opvågningen, 1. Verdenskrig, Uafhængighedskrigen, Selvstændigheden i 1918-1940, Molotov-Ribbentrop-pagten, 2. Verdenskrig, Sovjetisk besættelse med deportationer, Tysk besættelse og jødeudryddelse, Sovjetunionens endelige magtovertagelse, Den Syngende Revolution, Den genvundne Selvstændighed og endelig de sidste år med dets fremgang og problemer.

Hvis man er så heldig at have et blot nogenlunde overblik over disse mange historiske begivenheder, kan man i denne bog få uddybende beskrivelser af hver og en af dem, af de skiftende grænsedragninger, de politiske spil og de mange personer bag dem, som har drevet og driver historien fremad. Samtidig fortæller den om de mange folkeslag, der bebor Letland og om den demografiske udvikling gennem tiderne.

Og ikke nok med det. Bogen rummer også en række guidede vandreture i Riga med historiske beskrivelser af de enkelte seværdigheder.

Forfatteren skriver for dem, der ønsker at komme dybt ind i Letlands lange store, komplicerede historie, men også gerne vil have mere viden om den nyeste tid – og dertil gode sightseeings-tips. Bogen giver på denne måde også lyst til at tage rejsen til Letland og med egne øjne opleve ikke alene historiens vingesus, men også det smukke lands natur og pragtfulde badestrande, de fine gamle byer og som perlen: Riga – hovedstaden med dens gamle middelalderby og uden om den det exceptionelle Jugendstil-kvarter, dens rige musikliv, vidunderlige mad og venlige, gæstfri mennesker.